

สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทย ชุดวรรณวิจิตร ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย" สรุปผลได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตในคำนำร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และคุณธรรมที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทย ชุดวรรณวิจิตร ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาหนังสือเรียนภาษาไทย ชุดวรรณวิจิตรทั้ง 2 เล่ม ควบคู่ไปกับคู่มือครูภาษาไทย ชุดวรรณวิจิตร เล่ม 1 และเล่ม 2 อย่างละเอียด
2. ศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์เนื้อหาจากเอกสาร หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
3. ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตจากเอกสาร หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำข้อความรู้ที่ได้มาสร้างเกณฑ์การวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต
4. นำเกณฑ์การวิเคราะห์ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบพิจารณาความตรงเชิงเนื้อหาของเกณฑ์การวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต
5. ปรับปรุงแก้ไขเกณฑ์การวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตตามผู้ทรงคุณวุฒิแนะนำ
6. นำเกณฑ์การวิเคราะห์มาทดลองวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทย ชุดวรรณวิจิตร จำนวน 2 เรื่อง นำผลการวิเคราะห์ไปให้ผู้ทรง

คุณวุฒิจำนวน 2 ท่านทรวพิจารณาความถูกต้องในการวิเคราะห์

7. วิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทย
ชุดวรรณวิทัศนทุกเรื่อง โดยใช้เกณฑ์การวิเคราะห์ดังกล่าวเป็นเครื่องมือ

สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทย
ชุดวรรณวิทัศนทั้ง 2 เล่ม สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. เนื้อหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตที่ปรากฏมากที่สุดได้แก่ เนื้อหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต
ทางค่านสทิบัญญัติ โดยมีความรู้ทางค่านชนมธรรมนิยมประเพณีปรากฏอยู่มากที่สุด รองลงมาคือ
ความมีวิจรรย์นในการคคสิไนใจ เข้าใจ และแก้ปัญหาได้ สำหรับเนื้อหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต
ทางค่านคุณธรรม ค่านจิตใจ และค่านร่างกายนั้นปรากฏรองลงมาตามลำดับ

2. งานเขียนงานประพันธ์จำนวนมากที่สุดของหนังสือเรียนภาษาไทย ชุดวรรณวิทัศน
มีเนื้อหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตทางค่านสทิบัญญัติได้แก่ ความใฝ่ใจในการศึกษาหาความรู้ และความรู้
ทางค่านชนมธรรมนิยมประเพณี และมีเนื้อหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตทางค่านคุณธรรมได้แก่ ความ
สำนึกในเรื่องชาติ เกียรติ วินัย และกล้าหาญ ความรู้จักรับผิดชอบและรู้จักหน้าที่ และความ
เมตตาการุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละ ปรากฏอยู่ในปริมาณที่เท่าเทียมกันด้วย รองลงมาได้แก่
เนื้อหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตทางค่านจิตใจ และค่านสทิบัญญัติตามลำดับ

3. เรื่องลิลิตตะเลงพ่ายมีเนื้อหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตปรากฏอยู่ในเรื่องมากที่สุด
รองลงมาได้แก่ เรื่องนวิราชพระบาท และเรื่องศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมีเนื้อหาเกี่ยวกับคุณภาพ
ชีวิตปรากฏอยู่ในเรื่องน้อยที่สุด

4. งานเขียนงานประพันธ์ เรื่องที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตปรากฏอยู่ นับจำนวนข้อ
ความเกณฑ์การวิเคราะห์ได้มากที่สุดได้แก่ เรื่องลิลิตตะเลงพ่าย รองลงมาได้แก่ เรื่องเด็กบ้านสวน
และเรื่องที่มีจำนวนข้อของเนื้อหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตปรากฏอยู่น้อยที่สุด ได้แก่ เรื่องหัวใจนักปราชญ์

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น สามารถแยกประเด็นอภิปรายได้ดังต่อไปนี้

1. เนื้อหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตที่ปรากฏมากที่สุดคือนางสาวไทย ชุควรรณวิจักขณ์ ไค้แก้ว เนื้อหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตทางค่านิยมปฏิบัติ ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับความรู้ทางค่านิยมประเพณีปรากฏอยู่มากที่สุด ที่เป็นดังนี้เพราะหนังสือชุดนี้เป็นหนังสือวรรณคดีไทย มีงานเขียนงานประพันธ์ที่สะท้อนให้เห็นชีวิตความเป็นอยู่ตลอดจนความเชื่อต่าง ๆ ของมนุษย์ไว้ ช่วยให้ผู้อ่านมีความรู้ความเข้าใจในชีวิตมากยิ่งขึ้น เช่นเข้าใจพฤติกรรมบางอย่างของมนุษย์ ที่มีผลมาจากความเชื่อถือ เรื่อง โศกกลาง อันเป็นความเชื่อที่มีมาช้านานนับแต่ครั้งบรรพบุรุษ สืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน เป็นต้น

การมีความรู้ความเข้าใจพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์นี้ มีส่วนช่วยส่งเสริมให้เกิดความมีวิจาร์ณญาณในการตัดสินใจ เข้าใจ และแก้ปัญหาได้ ซึ่งเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตทางค่านิยมปฏิบัติที่ปรากฏรองลงมาด้วย เนื่องจากวรรณคดีเป็นเรื่องเกี่ยวกับพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ ซึ่งแม้ว่าในบางครั้งจะมีความแปลกประหลาดแตกต่างไปจากชีวิตประจำวันธรรมดาที่กำลังดำเนินอยู่ แต่ความแปลกประหลาดนั้นก็อาจเกิดขึ้นได้ในชีวิตจริงไม่ว่าเวลาใดเวลาหนึ่ง ดังนั้นตัวอย่างพฤติกรรมของมนุษย์หลาย ๆ แบบที่ปรากฏในวรรณคดี ถ้าผู้อ่านรู้จักแยกแยะว่าสิ่งใดควร และสิ่งใดไม่ควรแล้วก็นับว่ามีวิจาร์ณญาณ ซึ่งกรมวิชาการ (2525 : ก) ระบุว่า เป็นจุดมุ่งหมายปลายทางของการศึกษา และอาจกล่าวได้ว่าหนังสือชุดนี้ มีเนื้อหาส่วนใหญ่ตรงกับจุดมุ่งหมายของกรมวิชาการในข้อที่ว่าการให้ผู้เรียนอ่านแล้วมีวิจาร์ณญาณ

นอกจากนี้ ทวงรัตน์ กุฑเจริญ (2523) ได้ทำวิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์หนังสือเรียน ชุควรรณวิจักขณ์ เล่ม 1 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3" ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ครูและนักเรียนเห็นว่าวรรณคดีมีคุณค่าเพราะมีความงดงามในการใช้ภาษา ให้ความรู้ทางวิชาการด้านต่าง ๆ ให้คุณค่าในค่านิยมข้อคิดและคติที่นำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ หนังสือวรรณคดี เล่ม 1 เป็นหนังสือที่สอดคล้อง เนื้อหาสาระที่มีคุณค่าทั้งด้านวัฒนธรรม ชนบธรรมเนียมประเพณี สิ่งแวดล้อมและความงาม ซึ่งก็สอดคล้องกับผลการวิจัยครั้งนี้

2. งานเขียนงานประพันธ์แต่ละเรื่องที่คัดมาบรรจุไว้ในหนังสือเรียนภาษาไทย ชุควรรณวิจักขณ์ส่วนใหญ่ นอกจากจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตทางค่านิยมปฏิบัติปรากฏอยู่มากที่สุดแล้ว ยังมีเนื้อหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตทางค่านิยมธรรม ได้แก่ ความสำนึกในเรื่องชาติเกียรติ วินัย และกล้าหาญ ความรู้จักรับผิดชอบและรู้จักหน้าที่ และความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละ ปรากฏอยู่ในงานเขียนงานประพันธ์ นับจำนวนเรื่องได้มากที่สุดด้วย

เกี่ยวกับผลการวิจัยนี้มีส่วนสอดคล้องกับผลการวิจัยของพิศมร วัฒนพานิช (2528) ซึ่งได้ทำวิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์ค่านิยมที่มีอยู่ในหนังสือเรียนภาษาไทย วิชาบังคับ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 " พบว่า ค่านิยมที่พบมากที่สุดคือนิยามหนังสือวรรณวิทัศน์ เล่ม 1 คือ ค่านิยมความมีจิตใจเมตตากรุณาและโอบอ้อมอารีต่อผู้อื่น ส่วนค่านิยมที่ปรากฏมากที่สุด ในหนังสือวรรณวิทัศน์เล่ม 2 ได้แก่ค่านิยม ความจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสน์ กษัตริย์

อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่าเนื้อหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต ทางด้านคุณธรรมดังกล่าว เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ที่สงบสุข ในสังคม ซึ่งได้มาจากความเชื่อทางพุทธศาสนา ได้แก่ ความรู้จักรับผิดชอบและรู้จักหน้าที่ และความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละ ซึ่งถือว่าเป็นคุณธรรมที่สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละ นับเป็นคุณธรรมที่ทำให้โลกมีความสงบร่มเย็น ค้ำค้ำขวัญของสภากาชาด หน่วยงานที่ตั้งขึ้นเพื่อบำเพ็ญประโยชน์แก่สาธารณชนที่ว่า " เมตตาธรรมค้ำจุนโลก "

ส่วนความสำนึกในเรื่องชาติ เกียรติ วินัย และกล้าหาญนั้น เหตุที่ปรากฏอยู่ในเรื่องต่าง ๆ นับจำนวนเรื่องได้มากที่สุดนั้น อาจจะเป็นเพราะว่าชาติไทยเป็นชาติที่เก่าแก่ มีบรรพบุรุษผู้กล้าหาญ ปกครองและปกป้องบ้านเมืองให้เป็นปึกแผ่น มั่นคง และร่มเย็นสืบต่อมาแต่โบราณกาล ความรู้สึกภาคภูมิใจในความกล้าหาญ และความเป็นชาติอิสระ มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขนั้น ได้ถูกถ่ายทอดและสั่งสมกันมาหลายชั่วอายุคน จนกลายเป็นค่านิยมสำคัญของสังคมไทย กวีหรือผู้ประพันธ์ได้ซึมซับความภาคภูมิใจนั้น ๆ นำมาถ่ายทอดเป็นเรื่องราวแตกต่างกันออกไป ซึ่งก็เป็นการปลูกฝังคุณธรรมดังกล่าวไปสู่อนุชนรุ่นหลัง ไม่ว่าจะเป็นการตั้งใจหรือไม่ตั้งใจของกวีหรือผู้ประพันธ์ก็ตาม

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า ความเชื่อตลอดจนความรู้สึกนึกคิดของกวีหรือผู้ประพันธ์นั้น เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างเนื้อหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตทางด้านคุณธรรม คึงผลการวิจัยของยุพิน ชีระชัยไญยาส (2527) เรื่อง "การวิเคราะห์คหิพจนจากวรรณคดีไทย สมัยรัชกาลที่ 2 เปรียบเทียบกับที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยระดับมัธยมศึกษา " ที่พบว่า คหิพจนส่วนใหญ่ทั้งที่ปรากฏในวรรณคดีสมัยรัชกาลที่ 2 และในหนังสือเรียนภาษาไทยระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ได้รับอิทธิพลจากคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยกวีใช้ความรู้ ความคิด และประสบการณ์สอดแทรกคหิพจนที่มุ่งเน้นในคำสอนนั้น ๆ ไว้ในเนื้อเรื่อง ช่วยชี้แนวทางในการปฏิบัติของมนุษย์เพื่อการดำเนินชีวิตที่ทุกคนต้องประสบ เช่น ต้องประสบเคราะห์กรรม ความรัก ความไม่เที่ยงแท้แน่นอน เป็นต้น

3. การที่เรื่องลิลิตตะเลงพ่ายมีเนื้อหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตมากที่สุดนั้น อาจเป็นเพราะเรื่องนี้มีความยาวกว่าทุก ๆ เรื่อง แม้ว่าจะมีการละเนื้อเรื่องบางตอนไปบ้างแล้ว นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังมีความรู้ในทางโลกและทางธรรมอย่างแตกฉาน ประกอบกับมีความสามารถในการประพันธ์เป็นเลิศด้วย จึงทำให้ลิลิตตะเลงพ่ายมีเนื้อหาเกี่ยวกับคุณภาพมากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเนื้อหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตทางค่านิยมธรรมและค่านิยมปัญญา ซึ่งมีปรากฏอยู่ในเรื่องสูงสุดและรองลงตามลำดับ

สำหรับเรื่องศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง ย่อมมีเนื้อหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตปรากฏน้อย เพราะเนื้อหาได้มาจากค่านิยมที่ 1 ของศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง ซึ่งเป็นตอนที่กล่าวถึงพระราชประวัติของพ่อขุนรามคำแหงเพียง 18 บรรทัดเท่านั้น

4. งานเขียนงานประพันธ์เรื่องที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตปรากฏอยู่นับจำนวนข้อความเกณฑ์การวิเคราะห์ได้มากที่สุดได้แก่ เรื่องลิลิตตะเลงพ่าย รองลงมาได้แก่เรื่องเด็กบ้านสวน ส่วนเรื่องที่มีจำนวนข้อของเนื้อหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตปรากฏอยู่น้อยที่สุดได้แก่ เรื่องหัวใจนักปราชญ์เกี่ยวกับผลการวิจัยที่พบว่าเรื่องลิลิตตะเลงพ่ายมีเนื้อหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตปรากฏอยู่นับจำนวนข้อความเกณฑ์การวิเคราะห์ได้มากที่สุดนั้น เพราะเรื่องนี้มีคุณลักษณะที่เด่น ทั้งที่ได้กล่าวไว้ในประเด็นที่ 3 นอกจากนั้นจากการวิจัยของชลดา ศิริวิทย์เจริญ (2519) เรื่อง " การศึกษาลิลิตตะเลงพ่ายในแนวสุนทรียศาสตร์ " ซึ่งผลการวิจัยสรุปได้ว่า เรื่องลิลิตตะเลงพ่ายมีการเลือกใช้ถ้อยคำได้อย่างประณีตงดงามมาก ซึ่งนับว่าเป็นคุณลักษณะที่เด่นอีกประการหนึ่งของลิลิตตะเลงพ่ายด้วย

สำหรับเรื่องเด็กบ้านสวนนั้น มีเนื้อหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตนับจำนวนข้อความเกณฑ์การวิเคราะห์ได้มากที่สุดรองลงมาจากรเรื่องลิลิตตะเลงพ่าย ซึ่งเมื่อพิจารณาตามรายละเอียดแล้วพบว่า มีเนื้อหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตทางค่านิยมปัญญาอยู่มากที่สุด ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของดวงรัตน์ คุณเจริญ (2522) เรื่อง " การวิเคราะห์หนังสือเรียนภาษาไทย ชุดวรรณวิจิตร เล่ม 1 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 " ซึ่งผลการวิจัยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเด็กบ้านสวนนั้นสรุปได้ว่า เรื่องนี้มีคุณค่าทางค่านิยมธรรมนิยมประเพณี ส่งเสริมให้เห็นลักษณะชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีงามของคนไทยในอดีต

ส่วนเรื่องหัวใจนักปราชญ์นั้นเป็นปรากฏการณ์ที่คึกคอกมาเฉพาะส่วนที่เป็นหัวใจของการศึกษาเล่าเรียน จึงมีเนื้อหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตทางค่านิยมปัญญาได้แก่ ความใฝ่ใจในการศึกษา

หาความรู้ปรากฏอยู่อย่างเด่นชัดที่สุด และมีเนื้อหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตท่านอื่น ๆ ปรากฏอยู่เพียง
ขอเดี๋ยวเท่านั้น

ข้อเสนอแนะของผู้วิจัย

ข้อเสนอแนะสำหรับกรมวิชาการ

ในการคัดเลือกวรรณคดีมาให้นักเรียนได้เรียนนั้น ควรเลือกเรื่องที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับ
คุณภาพชีวิตปรากฏอยู่ในจำนวนที่สูง เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษา และรู้จักปฏิบัติตนให้เป็นผู้ที่มีคุณภาพชีวิต
ที่ดี

ข้อเสนอแนะสำหรับครู

1. ครูควรปลูกฝังและเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็น ตลอดจนวิเคราะห์
วิจารณ์เนื้อหาของวรรณคดีว่ามีตอนใดบ้าง ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต
2. ครูควรเน้นเนื้อหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตที่ปรากฏในหนังสือเรียน ขณะที่มีการเรียน
การสอนทุกครั้ง เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีความสมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา
และคุณธรรม ตลอดจนเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนมีความซาบซึ้ง และรู้ถึงคุณค่าของวรรณคดีด้วย
3. ครูควรมีนิสัยรักการอ่าน และสามารถแนะนำหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต
ให้นักเรียนได้อ่านตามความเหมาะสม และความสนใจของนักเรียน เพื่อเพิ่มพูนความรู้ในการ
พัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป นอกเหนือจากหนังสือเรียน

ข้อเสนอแนะสำหรับนักเรียน

1. นักเรียนควรอ่านวรรณคดีด้วยความพิถีพิถัน เพื่อจะได้เกิดความซาบซึ้ง
และเห็นคุณค่าของวรรณคดี ที่สามารถช่วยในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนให้ดีขึ้น
2. นักเรียนควรสร้างนิสัยให้รักการอ่าน พยายามอ่านหนังสือให้กว้างขวาง
โดยเฉพาะวรรณคดีเรื่องยาวที่คัดตอนมาให้เรียนนั้น ควรจะได้อ่านฉบับสมบูรณ์ เพื่อจะได้รู้และเข้าใจ
เนื้อหาตลอดทั้งเรื่องอย่างละเอียด นอกจากนี้ควรอ่านหนังสืออื่น ๆ นอกเหนือไปจากหนังสือเรียน
ด้วย เพื่อจะได้มีความรู้กว้างขวาง และสามารถนำความรู้มาใช้ปรับปรุงคุณภาพชีวิตของตนเองอยู่
เสมอ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

1. ควรมีการวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทย เล่มอื่น ๆ ทั้งระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อจะได้ทราบว่า มีเนื้อหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตปรากฏอยู่หรือไม่ เพียงใด
2. ควรมีการวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทย ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เปรียบเทียบกับหนังสือเรียนภาษาไทย ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อจะได้ทราบว่า มีเนื้อหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตปรากฏอยู่แตกต่างกันหรือไม่ เพียงไร
3. ควรมีการวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตที่ปรากฏในวรรณคดีฉบับสมบูรณ์ เปรียบเทียบกับที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทย ระดับมัธยมศึกษา เพื่อจะได้ทราบว่า มีเนื้อหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตปรากฏอยู่แตกต่างกันเพียงใด

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย